

بررسی نقش فرمانده مربی تربیتی در افزایش روحیه دانشجویان

(مورد مطالعه: دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (ع))

محمد بلخی*

حسن جباری**

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۹/۱۶

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۵/۲۴

چکیده

فرمانده مربی در تربیت نسل جوان و آینده‌ساز نقش مهمی را ایفا می‌کند و باید خود را مکلف به پاسخگویی بداند تا بهتر بتواند در قلوب و افکار نیروهای تحت امر خود نفوذ کند و شوق و اشتیاق درونی و آمادگی اعضای یگان‌های نظامی را برای انجام داوطلبانه مأموریت‌های مختلف نظامی و مقابله سرسختانه با هرگونه تهدید مهیا سازد. هدف از این پژوهش بررسی نقش فرماندهان تربیتی در افزایش روحیه دانشجویان دانشگاه افسری تربیت پاسداری امام حسین (ع) است. این تحقیق به لحاظ هدف، کاربردی و روش تحقیق توصیفی پیمایشی است و در بخش گردآوری اطلاعات پیرامون نقش فرماندهان تربیتی در افزایش روحیه دانشجویان، با استفاده از شیوه کتابخانه‌ای و مراجعه به اسناد و مدارک موجود، پرسشنامه با افراد تأثیرگذار و با استفاده از تجربه محقق، اطلاعات موردنیاز گردآوری شده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که متغیرهای معنویت، بنیه علمی و آمادگی جسمانی بر روی هم قادر به تبیین ۶۴/۲ درصد تأثیرگذاری بر افزایش روحیه دانشجویان هستند. میان متغیرهای وارد شده در روند رگرسیون، متغیرهای معنویت (۰/۳۱۸) درصد و بنیه علمی (۰/۴۸۲) درصد بر روحیه دانشجویان مؤثر بوده و متغیر آمادگی جسمانی (۰/۰۷۴) درصد بر روحیه دانشجویان تأثیری نداشته است.

واژه‌های کلیدی: تربیت، روحیه، معنویت، فرمانده تربیتی، دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (ع).

* عضو هیئت علمی دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (ع)، 2005balkhi@gmail.com

** عضو هیئت علمی دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (ع)، h_jabbari@atu.ac.ir

مقدمه

از هنگامی که دولت در جامعه بشری شکل یافته و امور عمومی و مشترک جامعه را برعهده گرفته است، دفاع در زمره نخستین وظایف آن قلمداد شده است و نیروهای مسلح بازوی اصلی اجرای این وظیفه مهم و حیاتی بوده است و نیروی انسانی مهم‌ترین و تأثیرگذارترین بخش توان نظامی و دفاعی پشتیبانی رزمی نیروهای مسلح را تشکیل می‌دهد (خرسندی نیا، ۱۳۸۶: ۲). مهم‌ترین شاخص‌های برتری یک سازمان نسبت به سازمان‌های دیگر، نیروی انسانی آن می‌باشد. نیروی انسانی با روحیه، سازگار با اهداف و ارزش‌های سازمانی و متمایل به حفظ عضویت سازمانی که حاضر است فراتر از وظایف مقرر فعالیت نماید، می‌تواند موجبات اثربخشی و ارتقاء سطح عملکرد سازمان را به‌خوبی فراهم نماید. این نیروی انسانی مطابق فرمایشات امیر مؤمنان علی(ع) زمامدار مانند رودخانه پهناوری است که رودهایی کوچک از آن جاری می‌شود، پس اگر آب آن رودخانه پهناور، گوارا باشد، آب درون رودهای کوچک گوارا خواهد بود و اگر شور باشد آب درون آن‌ها شور خواهد بود (شرح ابن ابی الحدید، ج ۲۰: ۲۷۹).

وظایف و مأموریت‌های خطیری در عرصه‌های گوناگونی از جمله دفاع از دستاوردهای انقلاب اسلامی و مرزهای میهن اسلامی، برقراری امنیت و آرامش در جامعه بر عهده نیروهای مسلح کشور گذارده شده است که لازمه آن، برخورداری آنان از روحیه بالا خواهد بود. وجود نشاط و سرزندگی از ضروریات افراد یگان است؛ چرا که نشاط روحی حتی بیشتر از تجهیزات، آموزش و... برای ایجاد انگیزه و نهایتاً تولید یک انضباط مستحکم و فناپذیر به‌منظور جان‌فشانی در راه اهداف و آرمان‌ها مؤثر واقع می‌شود، بنابراین نخستین گام در راه ایجاد استحکام یگان، شناخت ابعاد روانی نیروها است. کارکنان نیز زمانی به‌طور کامل و با اشتیاق مأموریت محوله را انجام می‌دهند که بدانند فرماندهان آن‌ها را می‌شناسند و درک می‌کنند و به تمام زوایای روحی و نیازهای معنوی و مادی‌شان آگاهی دارند و به برآوردن نیازها و تعالی آن‌ها اهتمام می‌ورزند.

بیان مسئله

میدان جنگ محل آزمایش نبردهای روحی و مادی است. عوامل روحی همچون فلزی گران‌بها، اسلحه‌ای حقیقی و تیغه‌ای آبدیده است. روحیه مهم‌ترین عامل در صحنه جنگ و کف خیابان و یکی از اصول پیروزی به شمار می‌آید. از نظر صاحب‌نظران استراتژیک از جمله؛ سن تزو، کلاوزیتس، ناپلئون، فیلد مارشال، مونتگمری و... قوای روحی در رزم مهم‌تر از قوای جسمانی است. محور اصلی در نیروهای مسلح‌شان

فرماندهی است. همه آنچه در نیروهای مسلح تأثیر و کارایی و برندگی دارند، چه آنچه مادی و چه آنچه انسانی است، بدون نظام فرماندهی در حقیقت هیچ و پوچ، بی‌اثر یا بسیار کم اثر است.

اهمیت و نقش تربیتی فرمانده مربیان در افزایش روحیه متریبان بسیار مهم است کما این که امیر مؤمنان علی (ع) می‌فرماید: «کسی که سرپرستی تربیتی را عهده‌دار است درست همانند رشته‌ای است که مهره‌ها را نظام می‌بخشد و تا رشته بگسلد تمامی مهره‌ها پراکنده شوند و چه بسا دیگر هرگز فراهم نشوند» (نهج‌البلاغه، نامه ۵۳) و همچنین حضرت در نامه‌ای خطاب به مالک اشتر ویژگی‌های یک فرمانده خوب را این‌گونه برشمرده‌اند: «از لشکریان خود کسی را به فرماندهی بگمار که او را در خیرخواهی و فرمان‌پذیری از خدای و فرستاده او و از پیشوای خود پند شنونده‌تر از همه دانی. از کسانی که دیر خشم هستند و پوزش‌پذیر و به درماندگان مهربان و به زورمندان چیره و از آنان که به درستی از جای نروند و سستی از انجام‌وظیفه بازمان ندارد» (نهج‌البلاغه، خطبه ۵۳).

همچنین مقام معظم رهبری در تبیین این مسئله می‌فرماید: «فرماندهی عنصری از رهبری است و لازمه رهبری حاکمیت بر دل‌ها است، فرماندهی یک‌چیزی مکانیکی و زوری نیست، یک مقداری باید از درون آن احترام و اعتقاد بجوشد، باید بتوانید رهبرش باشید، بتوانید پیش‌نمازش باشید و مسئله به او بگویید، باید قرآن را بهتر از او بخوانید، مسئله را بهتر از او بدانید تا رهبر او باشید، مگر می‌شود قرآن او بهتر از شما باشد، مسائل را بهتر از شما بدانند، آن وقت شما فرمانده او باشید» (مقام معظم رهبری: ۸۶/۸/۱۷).

بنابراین وظیفه فرمانده مربی که عهده‌دار تربیت نیروهای جوان است، بسیار دشوار و حائض اهمیت بوده و مطابق فرمایشات حضرت امیر مؤمنان، تدبیر و درایت، سعه‌صدر، داشتن قوای جسمانی، دوراندیشی در عاقبت امور، اطاعت از خداوند و پیامبر گرامی اسلام در احکام دینی، مطیع رهبر جامعه بودن و اطاعت‌پذیری از دستورات مافوق از ویژگی‌های فرماندهان مقتدر و خوب در عرصه‌های تربیت، نبرد و میدان‌های جنگ می‌باشد.

لذا با توجه به این‌که دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (ع) عهده‌دار تربیت نیروی انسانی کارآمد، اثربخش، مؤمن و انقلابی تأثیرگذار در نظام مقدس جمهوری اسلامی است و این نیروهای تربیت‌شده بایستی از روحیه بالا برخوردار بوده و از طرفی در حال حاضر نیز به سبب وجود دغدغه‌های فرماندهان و مسئولان نظامی مبنی بر ارتقاء و افزایش روحیه نیروها جهت مقابله با تهدیدات کشورهای بیگانه و عوامل داخلی خود، توجه به این موضوع مهم، امری اجتناب‌ناپذیر می‌باشد. بنابراین با توجه به

آنچه در بالا به آن اشاره شد در این پژوهش به دنبال بررسی نقش فرمانده مربیان تربیتی در افزایش روحیه دانشجویان در دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین(ع) می‌باشد.

اهمیت و ضرورت پژوهش

در صورت عملیاتی شدن پژوهش برای دانشگاه افسری امام حسین(ع) و سپاه پاسداران می‌توان موارد ذیل را متصور شد که عبارت است از: تربیت افسران مکتبی و نظامی که بتوانند یک سپاه و حتی جامعه را هدایت نمایند؛ این فرماندهان تربیت شده زمینه‌ساز ظهور باشند و طراحان اصلی برای گام دوم انقلاب اسلامی باشند؛ اما در صورتی که به امر تربیت و روحیه پرداخته نشود نتایج زیر حاصل می‌شود: در رسیدن به هدف اصلی انقلاب که زمینه ظهور باشد دچار مشکلات می‌شویم؛ هزینه انسانی و مادی و معنوی زیادی از بین می‌رود و تربیت در مسیر اصلی خودش قرار نمی‌گیرد.

هدف پژوهش

هدف اصلی از این پژوهش بررسی نقش فرمانده مربیان تربیتی در افزایش روحیه دانشجویان دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین(ع) می‌باشد.

سؤالات پژوهش

سؤال اصلی: به چه میزان نقش فرماندهان تربیتی در افزایش روحیه دانشجویان دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین(ع) مؤثر می‌باشد؟

سؤالات فرعی

- ۱- معنویت فرمانده مربیان تربیتی به چه میزان در افزایش روحیه دانشجویان دانشگاه افسری مؤثر می‌باشد؟
- ۲- علمی بودن فرمانده مربیان تربیتی به چه میزان در افزایش روحیه دانشجویان دانشگاه افسری مؤثر می‌باشد؟
- ۳- آمادگی جسمانی فرمانده مربیان تربیتی به چه میزان در افزایش روحیه دانشجویان دانشگاه افسری مؤثر می‌باشد؟

تعریف مفاهیم

۱- **فرمانده:** اختیاری است که یک فرد در خدمت به سبب شغل و یا درجه و مسئولیتی که دارد در راستایی انجام مأموریت‌های محوله به کار می‌برد. فرمانده مسئول واحد خود بوده و تنها مقامی است که در قبال اعمال که واحد او انجام و یا از انجام آن باز مانده است مسئولیت دارد (آئین‌نامه انضباطی، ۱۳۸۲: ۳).

۲- **معنویت:** امام خمینی (ره) معنویت را مجموعه صفات و اعمالی می‌داند که شور و جاذبه قوی و شدید و در عین حال منطقی و صحیح را در انسان به وجود می‌آورد تا او را در سیر به سوی خدای یگانه و محبوب عالم به طور عجاب آوری پیش ببرد. شهید مطهری معنویت را نوعی احساس و گرایش ذاتی انسان نسبت به امور غیرمادی مانند علم و دانایی، خیر اخلاقی، جمال و زیبایی، تقدس و پرستش می‌داند که وجه تمایز انسان و موجودات دیگر است (عباسی و همکاران، ۱۳۹۱: ۸۵).

۳- **روحیه نظامی:** پرورش روح شجاعت و دلاوری که بیانگر آمادگی و حقیقت تربیت نظامی است و فراگیری فنون نظامی باید با این روحیه همراه باشد و هنگامی که روحیه نظامی‌گری با مفاهیم انقلابی، جهادی و دین در یک جهت باشد اوج اهمیت و ضرورت توجه به آن در مدیریت منابع انسانی برای کار، سازندگی و پیشرفت، فداکاری، ایثار و ابتکار و کوچک شمردن موانع و اتکای به خود و اعتماد مطلق و توکل به خدای متعال در راستایی تحقق هدف‌های الهی می‌باشد (رشیدی زاده، ۱۳۹۴: ۸۵).

۴- **روحیه:** نوعی شوق و اشتیاق درونی و آمادگی اعضای یگان‌های نظامی برای انجام داوطلبانه مأموریت‌های مختلف نظامی و مقابله سرسختانه با حریف می‌باشد (الیاسی، ۱۳۸۲: ۳۱). نویسنده دیگری روحیه را توانایی گروهی از افراد به منظور همکاری مداوم برای تعقیب یک هدف مشترک، حفظ و ادامه تلاش و پایداری در مقابل انحلال گروه، سطح عملکرد گروهی، اتحاد و استحکام گروه و روحیه همکاری آن‌ها، میزان وحدت کوشش‌ها در چهارچوب یک گروه خاص و عزم و اراده گروه برای نیل به هدف مشترک، ظرفیت باقی ماندن در یک شغل با اراده و رغبت، به‌ویژه طاقت‌فرسا و طولانی می‌داند (غضنفری، ۱۳۸۰: ۴۰).

پیشینه تحقیق

در بررسی‌های به‌عمل‌آمده مشخص گردید که تحقیقات اندکی در خصوص نقش فرمانده مربی تربیتی در افزایش روحیه دانشجویان صورت گرفته که در سطور زیر برخی از آن پژوهش‌ها که نزدیک به تحقیق حاضر است مرور می‌شود.

بلخی (۱۳۹۶) در مقاله‌ای با عنوان «بررسی نقش روحیه در پیروزی عملیات‌های هشت سال دفاع مقدس با تأکید بر چهار عملیات بزرگ» با روش توصیفی، تحلیلی و پیمایشی در فصلنامه جامع دفاع مقدس به این نتیجه رسید که روحیه توانسته با محدود کردن توانایی‌های رزمی، توپخانه‌ای و زرهی دشمن و نفر و تجهیزات انسانی کارآمد، مؤثرتر باشد.

مرادی جو و معصومی (۱۳۹۹) در مقاله «الگو نمایی عملی و رفتاری فرمانده مربیان و اساتید در قبال دانشجویان (مطالعه موردی: دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (ع))» با استفاده از روش توصیفی، تحلیلی و پیمایشی به این نتیجه رسیدند که فرماندهان و مربیان و اساتید الگوی خوبی در حوزه‌های روحیه انقلابی، رفتاری و از خودگذشتگی بالای ۷۶ درصد مؤثر می‌باشند.

سلمانی، مهربان و شجاعی (۱۳۹۹) در مقاله «بررسی محتوای دوره عمومی تربیت پاسداری از دیدگاه فرماندهان و مربیان (مورد مطالعه: دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (ع))» با استفاده از روش توصیفی، تحلیلی و پیمایشی به این نتیجه که در ابعاد پنج‌گانه محتوای دوره عمومی پاسداری مرتبط با برنامه‌ریزی اردوی با میانگین رتبه ۴۷/۴ درصد مؤثر بوده است.

احمد پور (۱۳۷۳) در پژوهشی در رابطه با بررسی نقش روحیه و رفاه در ارتقاء کارایی در نیروی مسلح با استفاده از روش توصیفی، تحلیلی و پیمایشی به این نتیجه رسیده که در شرایط کنونی در اکثر سازمان‌ها و نهادهای دولتی راندمان کاری و بهره‌روی خاصی وجود ندارد.

پارسامنش (۱۳۷۹) در تحقیقی تحت عنوان «بررسی برخی عوامل مؤثر در بالا بردن روحیه کارکنان پایور نزاچا» با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی به این نتیجه رسیده است که ایمان به هدف، رفع مشکلات مادی و معیشتی، ایجاد انگیزه در کارکنان، رعایت عدالت در بین کارکنان، روش فرماندهی، تشویق و تنبیه بجا و به‌موقع، محل خدمتی (موطن اصلی) کارکنان، تبلیغات روانی در میدان‌های جنگ در روحیه کارکنان مؤثر است.

محمود پور (۱۳۹۰) در پژوهشی با عنوان «تأثیر آموزش تکاوری بر روحیه فراگیران مجتمع حضرت امیرالمؤمنین اصفهان» با استفاده از روش توصیفی، تحلیلی و پیمایشی به این نتیجه رسیده که ۶۹/۸ درصد

شرکت‌کنندگان در پیش از آزمون روحیه پایین و ۳۰/۲ درصد دارای روحیه بالا بوده‌اند درحالی‌که این درصدها در پس از آزمون تغییر کرده است در پس آزمون ۳۴/۲ درصد دارای روحیه پایین و ۶۵/۸ درصد دارای روحیه بالا بوده‌اند که حاکی از آن است که آموزش تکاوری روحیه نظامی شرکت‌کنندگان را در دوره تکاوری افزایش داده است.

مبانی نظری

۱- ویژگی‌های فرمانده از نگاه قرآن کریم: خداوند انبیاء و پیامبران خود را بر اساس پاکی و پاکیزگی و خلوص و صفا انتخاب می‌کند و امور معنوی همانند علم، آگاهی و طهارت را مبنا و معیار قرار می‌دهد. خداوند وقتی طالبوت را به‌عنوان رهبر از میان قوم انتخاب می‌کند معیار انتخاب را بر دو ویژگی قرار می‌دهد:

الف) قدرت و توانایی علمی: در احادیث اسلامی همواره تأکید شده است که در انتخاب افراد به صلاحیت علمی و توانایی آن‌ها دقت و توجه بیشتری شود و هرگز کسانی را که از نظر علمی ضعیف‌اند و آگاهی‌های لازم را ندارند بر کاری نگمارند زیرا که چنین کاری بزرگ‌ترین خیانت به جامعه اسلامی است. حضرت علی(ع) در نهج‌البلاغه، خطبه ۱۷۲ می‌فرماید: ای مردم همانا سزاوارترین مردم به این امر (خلافت و زمامداری) کسی است که تواناترین آن‌ها بر اجرای امور و داناترین به فرمان خداوند در فهم مسائل باشد (خسروی، ۱۳۷۸: ۳۹-۴۰).

ب) قدرت و توانایی جسمانی (تربیت جسمی): «وَزَادَهُ بَسْطَةً فِي الْعِلْمِ وَ زَادَهُ بَسْطَةً فِي الْعِلْمِ وَ الْجِسْمِ...» (بقره آیه ۲۴۷ و ۲۴۸). به‌رغم پیشرفت تکنولوژی جنگ و سلاح‌های فوق‌مدرن، اهمیت توانایی روحی و جسمی نیروهای مسلح به‌عنوان یک ضرورت پایدار برای نیروهای مسلح همچنان در رأس برنامه‌های نظامیان می‌باشد. به همین دلیل در کشورهای دنیا جایگاه ویژه‌ای برای تربیت‌بدنی جهت نیروهای مسلح در نظر گرفته شده است و از طرفی اسلام برای انسان سه‌گونه تربیت قائل است که در عمل، از هم تفکیک‌ناپذیرند، این سه جنبه تربیتی عبارت‌اند از: الف) تربیت عقلانی؛ ب) تربیت اخلاقی؛ ج) تربیت جسمانی.

تربیت جسمانی در تسهیل دیگر تربیت‌ها نقش برجسته‌ای دارد. همچنان که گفته‌اند: «عقل سالم در بدن سالم است.» زیرا در صحنه‌های دشوار و هیجان‌انگیز و پراضطراب نبرد، این آمادگی جسمانی و چالاکی جسمانی است که سبب شور و شوق روحی می‌گردد. حال در قرآن کریم به تربیت جسمانی و

روحانی (عقلانی و اخلاقی) اشاره شد که به دو آیه بسنده می‌کنیم. نکته قابل ذکر اینکه در یک آیه به تربیت جسمی و عقلی و در آیه دیگر به تربیت جسمی و اخلاقی اشاره شده است.

«إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَاهُ عَلَيْكُمْ وَ زَادَهُ بَسْطَةً فِي الْعِلْمِ وَالْجِسْمِ». همانا خداوند او (طالوت) را بر شما برگزید و در علم و توانایی جسمی وسعت و فزونی بخشید. از آیه شریفه چنین استفاده می‌شود که از شرایط رهبر و فرمانده، یکی «توانایی‌های علمی و اندیشه» است و دوم «سلامت و قدرت جسمانی».

«قَالَتْ إِحْدَاهُمَا يَا أَبْتَ اسْتَأْجِرْهُ إِنَّ خَيْرَ مَنْ اسْتَأْجَرَ الْقَوِيُّ الْأَمِينُ». یکی از دو دختران حضرت شعیب به پدرش عرض کرد که ای پدر ایشان (موسی) را اجیر کن که بهترین اجیر کسی است که هم «قوی» باشد و هم «امین».

شاخص‌ترین خصلتی که موسی کلیم به آن توصیف شده عبارت است از: «توانایی و قدرت جسمانی» و «امین و مورد اعتماد بودن»؛ دو صفت برجسته‌ای که هر نیروی نظامی باید به آن آراسته گردد؛ و اما از منظر روایات، در جایی نقل شد که قدرت جسمی و روحی یکی از خصوصیات بارز یاران و اصحاب حضرت مهدی (عج) در هنگام ظهور حضرتش می‌باشد. امام صادق (ع) می‌فرماید: «فَإِذَا هَزَّهَا لَمْ يَبْقِ مُؤْمِنٌ إِلَّا صَارَ قَلْبُهُ أَشَدُّ مِنْ زُبْرِ الْحَدِيدِ وَ أَعْطِيَ قُوَّةَ أَرْبَعِينَ رَجُلًا». هنگامی که پرچم حضرت مهدی (عج) به اهتزاز درآید، مؤمنی نخواهد بود مگر آن که قلبش از پاره‌های فولاد محکم‌تر است و نیروی چهل مرد به وی عطا گردد. امام خمینی (ره) در این زمینه می‌فرماید: یک، ورزش جسمانی برای قوه پیدا کردن و قدرت پیدا کردن، وقتی قدرت جسمانی پیدا شد دفاع از مملکت می‌تواند بکنند، دفاع در برابر مخالفین که می‌خواهند به آن‌ها حمله بکنند، می‌توانند بکنند.

یکی هم پرورش روحانی که اگر پرورش روحانی در انسان پیدا بشود آن وقت قدرت جسمانی‌اش مضاعف می‌شود. شما کوشش کنید که آن قدرت را هم که قدرت الهی است... در شما پیدا شود... که هم جانب روحتان قوی باشد و هم جانب جسم‌تان قوی باشد.

در قانون اساسی در اصل سوم (ماده ۳) بر تعمیم و گسترش امر تربیت‌بدنی تصریح و تأکید شده است. نیز در ماده ۵۵ قوانین نیروهای مسلح، سپاه پاسداران موظف شده در کلیه آموزش‌ها و در حین خدمت برنامه‌های لازم را به منظور کسب آمادگی جسمانی کارکنان، متناسب با مأموریت‌ها، پیش‌بینی و اجرا نماید؛ و به همین منظور فرمانده کل قوا، حضرت آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای با تأکید به ورزش و فواید آن می‌فرماید: «ورزش نوعی قدر دانستن از توانایی‌های جسمی است و الان است که شما با ورزش می‌توانید قدر جسم

بدانید و چقدر خوب می‌توانید از ورزش کردن برای جسم و سلامتی بهره‌برداری نمایید». «آن جوان‌های نظامی و انقلابی باید ورزش کنند. امکانات ورزشی برایشان فراهم کنید؛ بنده این‌ها را اسراف نمی‌دانم».

۲- ویژگی‌های فرمانده از نگاه امیر مؤمنین علی (ع): امام علی(ع) در نهج‌البلاغه در فرمانی برای مالک اشتر بیان داشته‌اند که فرمانده سپاهت را کسی قرار ده که واجد شرایط زیر باشد: از همه افراد نزد تو نسبت به خداوند و پیامبر(ص) خیرخواه‌تر باشد و نسبت به تمام ارزش‌های اسلامی پایبند باشد؛ از همه پاک‌دامن‌تر باشد؛ از همه عاقل‌تر و هوشیارتر باشد؛ از کسانی باشند که دیر به خشم می‌آیند؛ به‌موقع عذر پذیرند؛ نسبت به مستضعفان رئوف و مهربان‌اند؛ در برابر زورمندان و مستکبران قوی و انعطاف‌ناپذیر باشند؛ با ظرفیت و مقاوم (سختی‌ها آن‌ها را از جا بدر نکند)؛ هرگز ضعف و زبونی آن‌ها را به زانو در نمی‌آورد؛ از خانواده‌های اصیل، نجیب، با شخصیت، صالح، خوش‌سابقه، با شهامت، شجاع و سخاوتمند باشند (نهج‌البلاغه، نامه ۵۳).

۳- ویژگی فرمانده از نظر فرمانده کل قوا (مدظله‌العالی):

۱-۳- ایمان: سرچشمه همه اوصاف شایسته برای همگان، بخصوص برای مدیر و فرماندهان و فرماندهان می‌باشد. ایمان، به کار و فعالیت‌های آدمی، ارزش و انگیزه می‌بخشد، انسان را پرتحرک و خستگی‌ناپذیر و امین می‌نماید و آدمی را عاشق خدمت به خود، خانواده، مردم، میهن و بالاتر از همه به دین و مخلوقات پروردگار می‌کند. ایمان امنیت می‌آورد و راه خیانت را می‌بندد و انسان را از لغزش‌ها حفظ می‌کند و چنانچه تعریف ایمان از زبان حضرت علی(ع) معرفت و شناخت به دل (اعتقاد و باور نمودن) و اعتراف به زبان و انجام دادن با اعضا (دست‌وپا و چشم و گوش و زبان و...) است (نهج‌البلاغه، حکمت ۲۱۸).

۲-۳- مسئولیت‌پذیری: دوم آن که فرمانده باید «مسئولیت‌پذیر» باشد. باید آن مسئولیتی که به او سپرده می‌شود و قبول می‌کند آن مسئولیت را حقیقتاً قبول کرده باشد و تبعات ناشی از آن مسئولیت را بپذیرد. مترتب بر این مسئولیت‌پذیری، دلسوزی و پشتکار و خستگی‌ناپذیری است. فرمانده تنبل، فرمانده خسته بشو، فرمانده ای که از دنبال کردن کار، خیلی راحت صرف‌نظر می‌کند، هرگز فرمانده موفقی نخواهد شد.

۳-۳- اشراف اطلاعاتی: فرمانده باید از ارکان و اجزای مختلف حیطه مأموریت خودش دائماً با اطلاع باشد، فرمانده غافل، فرمانده ای که نمی‌داند در بخش‌های مختلف فرماندهی تحت مأموریت او چه می‌گذرد، این فرمانده قطعاً ناموفق خواهد بود.

۴-۳- پیروی از سیره اخلاقی و رفتاری اهل بیت: الف) مردم‌داری (فتح قله دل‌ها)؛ ب) گشاده‌روئی (خنده‌رویی)؛ ج) ادب در برخورد (پیشی در سلام و مصافحه و دست دادن)؛ د) تفقد و احوال‌پرسی.

۴-۳-۵- مردمی زیستن: از دیدگاه مقام معظم رهبری پیروزی در مورد عملیات بیت‌المقدس و عملیات‌های عظیمی که در آن روزها اتفاق افتاد از دو عامل ترکیب شده بود: عامل اول، دانش نظامی و قوت فرماندهی و هوشیاری و استعداد جوانان مؤمن و عامل دوم نیروی ایمان و شجاعت ناشی از قوت ایمان رزمندگان و مردم و جوانان بود (امام خامنه‌ای، ۱۳۷۸/۰۳/۰۳).

۴- معنویت: اصطلاح معنویت از ریشه معنا دریافت شده که یک مفهومی متافیزیکی در برابر حسی بیرونی است که اشاره به حقیقتی از وجودی ذهنی در برابر حقیقت بیرونی آن دارد. بر اساس این زبان‌شناسی ساده که از تعبیر اتیمولوژیکی اسلامی به معنویت اخذ شده، می‌توان معنویت را به روح منتسب دانست که در برداشت سنتی نیز از آن به‌عنوان حقیقت درونی یاد می‌شود. البته باید توجه داشت که این تعریف بر اساس تفاوت اصلی بین معنویت و روحانیت است و ریشه اصلی آن در اصل از این مسئله است که حقیقت چندلایه بوده و دارای دو جنبه بیرونی و درونی است که جنبه دوم (بعد روحانی) دارای مراتب متعددی است تا این‌که در نهایت به حقیقت واقعی دست می‌یابد. لذا این معنویت اسلامی انسان‌باوری است که چنان با جان و هستی آدمی آمیخته است که غفلت از آن، گویی با خدا فراموشی گره خورده و نکته اینجا است که انسان با نسبیان حق خود را از یاد برده و از دست می‌دهد. هدف از معنویت اسلامی و خدامحور دست‌یابی به نیروهای خارق‌العاده و تنها وضعیت‌های مطلوب روانی نیست، بلکه حقیقتی متعالی و فراتر از تمام نمودهای هستی را ارائه می‌دهد و به همه هستی معنایی خاص می‌بخشد. باور به وجود حقیقی که دارای خیر مطلق و کمال نامحدود و سرچشمه بی‌پایان رحمت و زیبایی و بی‌نیازی است، به هستی و حیات، شکوه و معنا می‌بخشد (مظاهری سیف، ۱۳۸۵: ۱۰۹).

معنویت اسلامی انسان را شایسته و سزاوار رسیدن به قرب الهی می‌داند و او را بی‌واسطه در رابطه با خداوند، دارای استعداد خلافت الهی و تجلی اسماء و صفات الهی معرفی می‌کند. در این مقاله سعی شده است علاوه بر تعریف معنویت اسلامی و ویژگی‌های آن، موارد دلخواه انسان برحسب نیازهای معنوی در وضعیت این جهانی او به تصویر کشیده شود.

۴-۱- تکلیف‌گرایی: در این ویژگی انسان نه به عده و عده دشمن و وضعیت خود کاری ندارد به نتیجه هم نمی‌اندیشد او فقط به فضل خدا امیدوار است و به تکلیف خود می‌اندیشد. امام علی(ع) در جواب بهانه‌جویی‌ها و سستی‌های یاران خود این‌گونه می‌فرماید: «إِنْ شِئْتَ، فَأَمَّا أَنَا فَوَاللَّهِ دُونَ أَنْ أُعْطِيَ ذَلِكَ

ضَرْبٌ بِالْمَشْرِفِيَّةِ يَطِيرُ مِنْهُ فَرَّاشُ الْهَامِ، وَ تَطِيحُ السَّوَاعِدُ وَ الْأَقْدَامُ، وَ يَفْعَلُ اللَّهُ بَعْدَ ذَلِكَ مَا يَشَاءُ» (نهج البلاغه، خطبه ۳۴) و از طرفی امام حسین (ع) در کربلا به تکلیف عمل کرد. اگر بنا بود به نتیجه فکر کند لازمه آن تن دادن به خواسته‌های یزید و تسلیم شدن بود؛ و همچنین معمار کبیر انقلاب اسلامی در پذیرش قطعنامه ۵۹۸ می‌فرماید: همه ما مأمور به ادای تکلیف و وظیفه‌ایم نه مأمور به نتیجه، اگر همه انبیاء و معصومین (ع) در زمان و مکان خود مکلف به نتیجه بودند هرگز نمی‌بایست از فضای بیشتر از توانایی عمل خود فراتر بروند و سخن بگویند و از اهداف کلی و بلندمدتی که هرگز در حیات ظاهری آنان جامه عمل نپوشیده است ذکری به میان آورند.

۲-۴- قطع به حمایت خداوندی: هنگامی که یاران حضرت موسی در حال فرار از دست سپاه فرعون بودند و در این هنگام دریا را پیش رو و فرعون و سپاهش را پشت سر خود دیدند گفتند ما حتماً هلاک می‌شویم. «فَلَمَّا تَرَاءَ الْجَمْعَانِ قَالَ أَصْحَابُ مُوسَى إِنَّا لَمُدْرَكُونَ» (شعراء، آیه ۶۱). چون دو گروه یکدیگر را بدیدند یاران موسی گفتند ما به چنگ افتادیم اما حضرت موسی (ع) جواب داد: «قَالَ كَلَّا إِنَّ مَعِيَ رَبِّي سَيَهْدِينِ» (شعراء، آیه ۶۲).

۳-۴- مقاومت در اوج فشار: فرمانده و نیروهای او باید از چنان آمادگی فکری و روحی روانی برخوردار باشند که بتوانند شدت فشارها را تحمل کنند و صحنه مبارزه را ترک نکنند. «أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَ لَمَّا يَأْتِكُمْ مَثَلُ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ مَسَّتْهُمْ الْبَأْسَاءُ وَ الضَّرَاءُ وَ زُلْزَلُوا حَتَّى يَقُولَ الرَّسُولُ «(بقره، آیه ۲۱۴). آیا پنداشته‌اید که به بهشت درآید و هنوز داستان آنان که پیش از شما در گذشته‌اند بر سرتان نیامده است؟ به آنان بسی سختی و رنج رسید و لرزانده شدند تا پیامبر و یارانش می‌گفتند.

۴-۴- سعه‌صدر: حضرت موسی وقتی از جانب خداوند مأموریت رهبری بنی‌اسرائیل و درگیری فرعون را دریافت می‌کند، نخستین چیزی که به‌عنوان ابزار انجام دادن این مأموریت از خداوند می‌خواهد سعه‌صدر است و در جای دیگری وقتی خداوند می‌خواهد نعمت‌های خود را برای پیامبر بیان کند سعه‌صدر را نخستین نعمت برمی‌شمارد و می‌گوید «الم نشر لک صدرک» (شرح، آیه ۱) و لذا نبی اکرم (ص) نشانه‌های شرح صدر را این‌گونه می‌فرماید: الف) آخرت‌گرایی: «الْإِنَابَةُ إِلَى دَارِ الْخُلُودِ»؛ ب) عبور از تعلقات مادی: «والتجافى عن دار الغرور»؛ ج) خطرپذیری و مرگ انتخابی (آمادگی برای شهادت) «وَالِاسْتِعْدَادُ لِلْمَوْتِ قَبْلَ نَزْوِلِهِ» (کافی، ج ۸: ۱۳).

از این رو از ویژگی‌های مهم مسئولان و مدیران سعه‌صدر است، کسی دارای سعه‌صدر است که از گشادگی روح و همتی عالی و اندیشه‌های بلند برخوردار باشد. سعه‌صدر موجب دوراندیشی و واقع‌نگری

مسئولان و مدیران می‌شود و اگر دولتمردان فاقد این خصلت باشند از عهده بسیاری از مشکلات و نارسایی‌ها برنخواهند آمد. حضرت موسی(ع) هنگامی که برای هدایت انسان‌ها مبعوث می‌شود دست به دعا برمی‌دارد و اولین درخواست او از خداوند شرح صدر است و می‌فرماید: پروردگارا سینه مرا گشاده دار (سوره طه، آیه ۲۵). یک مدیر اسلامی باید بداند که در مصدر امور با فراز و نشیب‌های گوناگونی مواجه بوده و برای دستیابی به اهداف تشکیلات، سختی‌های فراوان در پیش دارد و اگر حوصله، بردباری و بلندهمتی را سلاح خود نسازد در اثر فشارهای جانبی و پیشامدهای ناگوار حرکات غیرمترقبه‌ای از خود نشان می‌دهد که بعضاً اعتبار مدیریت و مسئولیت او را زیر سؤال می‌برد (احمدخانی، ۱۳۷۹: ۱۲۷-۱۳۲).

سعه صدر آن قدر مهم است که حضرت علی(ع) آن را ابزار حکومت می‌دانند و در حکمت ۱۷۶ می‌فرمایند: وسیله ریاست سعه صدر است (امامی و آشتیانی، ۱۳۷۵: ۲۸۹). همچنین آن حضرت می‌فرماید: «به‌درستی که این دل‌ها ظرف‌هایی هستند که بهترین آن‌ها دلی است که ظرفیت و گنجایش آن برای خوبی‌ها بیشتر است» (غررالحکم، ج ۱: ۲۱۷). بصیرت و نورانیتی که اندیشه‌های انسان در نتیجه شرح صدر پیدا می‌کند، نقشی اساسی در تصحیح برخوردهای اجتماعی او دارد (نبوی، ۱۳۸۶: ۱۴۸). مدیر و فرماندهی که سعه صدر این ابزار مهم و ضروری مدیریت و فرماندهی را دارد همواره در تقسیم‌سازی‌ها، تصمیم‌گیری‌ها، ارزیابی‌ها و سایر وظایف واقع‌گرا بوده، دچار اشتباه نشده و به همه ابعاد موضوع و متغیرهای تأثیرگذار آن توجه و دقت دارد.

۵- روحیه: روحیه قوی بدین معنی است که هر فردی در یک گروه کار خواهد کرد یا خواهد جنگید و در صورت لزوم در انجام وظیفه خود تا سر حد امکان آخرین تلاش خود را خواهد کرد (سلمانی، ۱۳۹۱: ۳۷)؛ بنابراین عنصر روحیه به‌وضوح یکی از عناصر اصل در طبیعت کلی جنگ به شمار می‌رود؛ و از دیرباز نیز نظریه‌پردازان به عنصر روحیه اهمیت داده و اعتقاد داشته‌اند اما در اسلام نیز به قدرت نیروی رزمنده (روحیه) از ابعاد مختلف توجه شده است هم تقویت روح و هم تقویت جسم. وقتی اسحاق بن عمار از امام صادق(ع) در مورد آیه «خوذوا ما آیتناکم بقوه» می‌پرسد که آیا منظور تأمین در بدن‌ها است یا قوه در قلوب است، می‌فرماید: «فیهما جمیعاً، در جسم و روح، در هر دو تا» (حکیمی، ۱۳۶۸: ۱۱۸)؛ و همچنین امام باقر(ع) در این خصوص می‌فرماید: «خداوند عزیز و بلندمرتبه فرزند آدم را توخالی آفریده است و ناچار است از خوردن غذا و آشامیدن آب...» لذا به تأمین و استفاده آب و غذا تأکید شده است. امام صادق(ع) در این زمینه می‌فرماید: «به‌راستی اساس زندگی و حیات انسان بر نان و آب بنا نهاده شده است.» (عرب پور، ۱۳۸۴: ۹۲).

یکی از بزرگ‌ترین شاگردان مکتب ائمه، حضرت امام خمینی (ره) در این خصوص (روحیه) می‌فرمودند: «تکلیف این است حفظ کنیم اسلام را، کشته شویم، تکلیف را عمل کرده‌ایم، بکشیم هم تکلیف را عمل کرده‌ایم» (صحیفه نور، جلد ۸: ۱۶). «شما برادرها، با قدرت ایمانی و قدرت اسلامی این پیروزی‌ها را به دست آوردید» (صحیفه نور، ج ۱۶: ۷۰). «مادامی که ایمان در قلب شما هست، پیروزید و باید کوشش کنید که این نور، نور ایمان را، در قلبتان زیاد کنید» (صحیفه نور، ج ۱۴: ۸۶). مسلم است فردی که با این نگرش در صحنه دفاع مقدس هشت‌ساله با دشمنان اسلام و انقلاب اسلامی شرکت می‌کند در چارچوب عمل به تکلیف، خود را تحت هر شرایط پیروز دانسته و قطعاً از روحیه دفاعی و آمادگی مناسبی برخوردار می‌باشد. با ایمان به خداوند متعال درخت تناور و سترگی در دل و جان آحاد ملت ایران و رزمندگان ریشه دواند و شاخه‌های آن فضای جبهه‌های نبرد را پر کرده بود. میوه‌های این درخت پرثمر، ارزش‌های والای انسانی، عشق‌ورزی، ایثار و فداکاری بود که در دفاع مقدس تجلی یافت. رزمنده شهیدی در وصیت‌نامه خود چنین نگاشته است: «ما رزمندگان با نیروی ایمان به خدا و امدادهای غیبی خداوند و دعای خیر امت حزب‌الله، شب و روز جان‌فشانی می‌کنیم، اما پیش شرق و غرب دست دراز نمی‌کنیم و تمام سدهایی را که جلوی ملت ما می‌چینند، در هم می‌شکنیم» (حدیث ماندگار، ج ۲: ۹۲).

لذا با توجه به مطالب اشاره شده، برای ایجاد روحیه در کارکنان عوامل زیر دخیل و مؤثر می‌باشد که عبارت است از: ۱) شرایط مطلوب و مناسب کار؛ ۲) خاطرجمعی آسایش و توجه به رفاه نسبی؛ ۳) آگاه ساختن اعضای هر سازمان با اهداف و خط‌مشی‌های سازمان؛ ۴) احساس علاقه و دل‌بستگی به سازمان؛ ۵) تقویت اعتمادبه‌نفس و حفظ احترام به خود؛ ۶) عدم تبعیض و رفتار از روی عدل و انصاف؛ ۷) احساس توفیق در کار و توجه به آن توسط دیگران؛ ۸) احساس اهمیت داشتن کار یا وظایف محوله به هر فرد در سازمان؛ ۹) تشویق و تقدیر از کارکنان فعال و کارهای خوب آنان؛ ۱۰) فراهم ساختن موجبات رقابت سالم و مثبت بین افراد سازمان؛ ۱۱) آگاه ساختن کارکنان از نتایج کارهای خود و تأیید مدیران در این زمینه؛ ۱۲) برقراری انضباط مؤثر در سازمان؛ ۱۳) توجه اساسی به ارزش‌ها و معیارهای اخلاقی و انسانی در درون سازمان؛ ۱۴) انجام تغییرها و انتصاب‌ها بر اساس نتایج حاصله از ارزشیابی؛ ۱۵) دادن فرصت‌های مناسب برای ذکر آزادانه مشکلات و معایب کار (صافی، ۱۳۶۸: ۹۲).

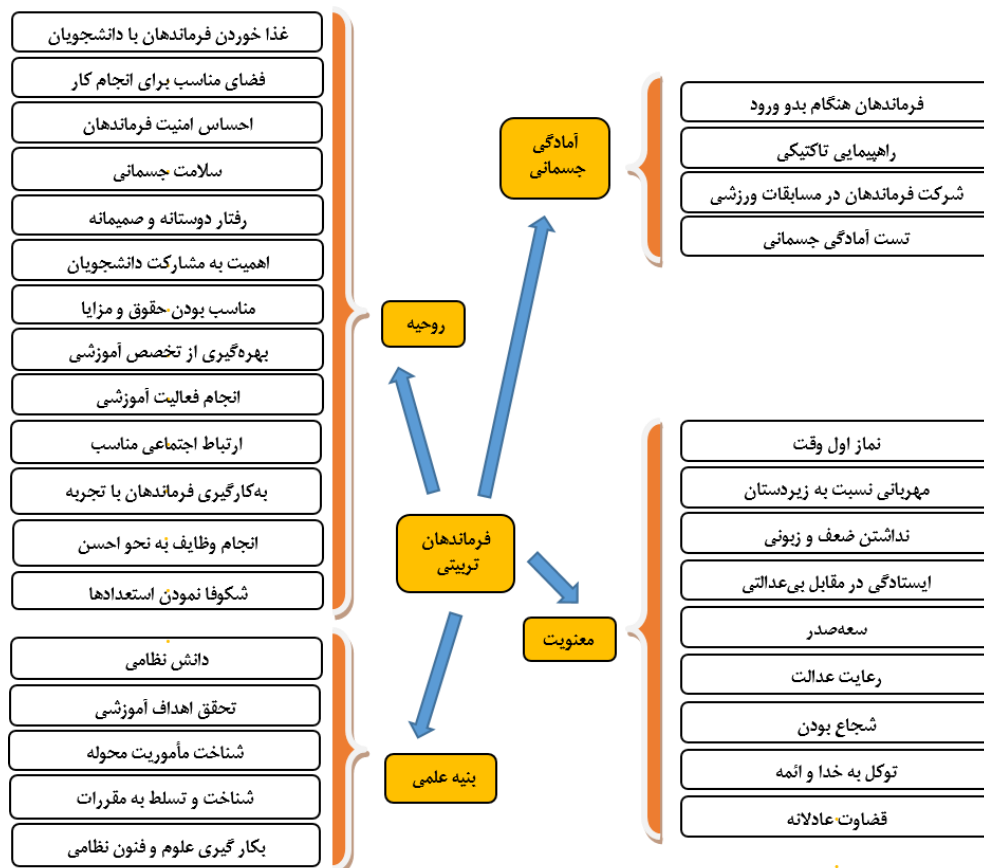
و همچنین لازم است عوامل مؤثر بر روحیه نیروهای نظامی که دارای دو بعد می‌باشند را موردبررسی قرار دهیم و عبارت است از: ۱- بعد معنوی که شامل کلیه عوامل غیر فیزیکی بوده و دربرگیرنده روح و روان افراد است. آرمان، اعتمادبه‌نفس، روحیه، رضایت، اعتماد و انضباط و اشتیاق نیروها در نبرد. ۲- بعد

مادی که شامل کلیه عوامل فیزیکی بوده و عوامل مربوط به جسم افراد را در برمی گیرد؛ مانند آب و غذا، احساس گرما، استراحت و خواب، بهداشت، انسجام گروهی، دین، رهبری، اعتقاد و انگیزه (الیاسی، ۱۳۸۲: ۱۴).

مدل مفهومی تحقیق

این مدل برگرفته از سه مؤلفه آمادگی جسمانی با ۴ گویه و معنویت هم با ۹ گویه، بنیه علمی با ۵ گویه محقق ساخته که بعد از انجام روایی به این نتیجه رسیده است و برگرفته از متن مقاله احصاء شده و در کل مدل مفهومی این مقاله برگرفته از پایان نامه محقق (بررسی نگرش دانشجویان دانشگاه افسری نسبت به برنامه‌های نظام تربیتی دانشگاه در راستای افزایش روحیه نظامی گری) می باشد. مدل مفهومی ترسیم شده به قرار زیر می باشد.

روش پژوهش

این پژوهش از لحاظ هدف کاربردی و از روش تحقیق توصیفی - تحلیلی و پیمایشی استفاده شده است. در این نوع تحقیقات، پژوهشگر متوجه زمان حال است و سعی می‌کند آنچه را هست توصیف و تفسیر نماید. جامعه آماری کلیه دانشجویان یک گروه شامل ۲۴۰ نفر بود و با توجه به حجم جامعه و خطای پنج صدم حجم نمونه با استفاده فرمول کوکران به تعداد ۱۰۰ نفر منظور و تمام پرسشنامه‌ها مورد تحلیل قرار گرفت و همچنین ابزار گردآوری، فیش‌برداری و پرسشنامه محقق ساخته است و برای افزایش روایی پرسشنامه ابتدا تعداد ۱۵ پرسشنامه بین فرماندهان و صاحب‌نظران نظامی در این زمینه توزیع گردید و ابهامات آنان در رابطه با سؤالات مشخص شد. بدین ترتیب تعدادی از پرسش‌ها تعدیل شد و در نهایت پس از شفاف شدن و رفع ابهامات، پرسشنامه نهایی تهیه و توزیع گردید، با طیف پنج‌درجه‌ای لیکرت و پایایی ۸۵ صدم (ضریب آلفای کرونباخ) استفاده شد.

یافته‌های پژوهش

۱- توصیف ویژگی‌های فردی پاسخ‌گویان:

جدول شماره (۱): نتایج مربوط به ویژگی‌های فردی پاسخ‌گویان

تحصیلات	آماره‌ها	فراوانی	درصد	درصد واقعی	درصد تجمعی
کاردانی	۳۵	۳۵	٪۳۵	٪۳۸	٪۳۸
کارشناسی	۵۶	۵۶	٪۵۶	۶۰/۹	۹۸/۹
کارشناسی ارشد	۱	۱	٪۱	۱/۱	۱۰۰/۰
بدون جواب	۸	۸	۸		
متأهل	۱۴	۱۴	٪۱۴	۱۶/۵	۱۶/۵
مجرد	۷۱	۷۱	٪۷۱	۸۳/۵	۱۰۰/۰
بدون جواب	۱۵	۱۵	٪۱۵		
کل	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰		

نتایج جدول شماره (۱) نشان می‌دهد که از میان پاسخ‌گویانی که تحصیلات خود را مشخص کرده‌اند، بیشترین تعداد (۵۶ نفر، ۵۶ درصد) متعلق به دارندگان مدرک کارشناسی و کمترین تعداد (۱ نفر) متعلق به دارندگان مدرک کارشناسی ارشد است. ۸ نفر (۸ درصد) نیز میزان تحصیلات خود را مشخص نکرده‌اند؛ و

همچنین ۱۴ نفر (۱۴ درصد) متأهل و ۷۱ نفر (۷۱ درصد) متأهل هستند. ۱۵ نفر (۱۵ درصد) نیز وضعیت خود را مشخص نکرده‌اند.

۲- بررسی همبستگی بین متغیرهای ابعاد فرماندهی تربیتی:

جدول شماره (۲): ضریب همبستگی ساده بین ابعاد فرماندهی تربیتی

متغیر	متغیر		متغیر
	آماره	معنویت	
بنیه علمی	ضریب همبستگی	۰/۷۷۸	آمادگی جسمانی
	سطح معناداری	کمتر از ۰/۰۱	
آمادگی جسمانی	ضریب همبستگی	۰/۴۴۹	روحیه
	سطح معناداری	کمتر از ۰/۰۱	
روحیه	ضریب همبستگی	۰/۷۲۶	بنیه علمی
	سطح معناداری	کمتر از ۰/۰۱	

در جدول فوق نشان می‌دهد که تمام وجوه فرماندهی تربیتی (در سطح کمتر از ۰/۰۱) با یکدیگر رابطه معنی‌دار مثبت دارند. همچنین نتایج نشان می‌دهد که بالاترین همبستگی بین متغیرهای معنویت و بنیه علمی (۰/۷۷۸) و پایین‌ترین همبستگی بین متغیرهای معنویت و آمادگی جسمانی (۰/۴۴۹) می‌باشد.

۳- نتایج حاصل از ضریب تبیین متغیرهای روحیه:

جدول شماره (۳): ضریب تبیین متغیر روحیه

مقدار R	مجذور R	مجذور R تعدیل شده
۰/۸۰۱	۰/۶۴۲	۰/۶۳۰

نتایج جدول فوق نشان می‌دهد که با توجه به ضریب همبستگی چندگانه ۰/۸۰۱ و ضریب تبیین ۰/۶۴۲؛ متغیرهای مستقل معنویت، بنیه علمی و آمادگی جسمانی، قادر به تبیین ۶۴/۲ درصد از تغییرات متغیر وابسته به روحیه هستند. لذا ۳۵/۸ درصد از تغییرات روحیه در گروه موردبررسی مربوط به عوامل و متغیرهای ناشناسی است که به‌عنوان متغیرهای مزاحم در تحقیق ایفای نقش کرده‌اند. قدم بعدی در تحلیل رگرسیون، اطمینان از معنادار بودن ضریب تبیین است تا این اطمینان حاصل شود که میزان تبیین ذکرشده دارای تفاوت معنادار با صفر است.

جدول شماره (۴): نتایج حاصل از تحلیل واریانس یک‌راهه متغیر فرماندهی و روحیه

متغیر مستقل	منبع تغییرات	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	مقدار F	سطح معناداری
فرماندهی تربیتی	رگرسیون	۱۸/۷۵	۳	۶/۲۵	۵۷/۲۶	کمتر از ۰/۰۱
	باقیمانده‌ها	۱۰/۴۸	۹۶	۰/۱۱		
	کل	۲۹/۲۳	۹۹			

نتایج جدول فوق نشان می‌دهد که با توجه به مقدار $F (۵۷/۲۶)$ و سطح معناداری (کمتر از $p \leq ۰/۰۱$)، نتیجه تحلیل واریانس معنادار می‌باشد و نشان می‌دهد که مقدار ضریب تبیین (R^2) دارای تفاوت معنادار با صفر است. دلالت دیگر آزمون فوق، این است که روابط بین متغیرهای ذکر شده خطی است و لذا می‌توان با اطمینان معادله رگرسیون را تشکیل داد.

بررسی سؤالات پژوهش

سؤال اول: معنویت فرماندهان تربیتی به چه میزان در افزایش روحیه دانشجویان دانشگاه مؤثر می‌باشد؟

جدول شماره (۵): نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون جهت مشخص کردن عوامل مؤثر بر روحیه

سطح معناداری	مقدار t	ضرایب غیراستاندارد		مدل
		B	خطا	
۰/۲۱۹	۱/۲۴	۰/۳۸۶	۰/۳۱۲	(مقدار ثابت)
۰/۰۰۲	۳/۲۶	۰/۳۴۱	۰/۱۰۵	معنویت

نتایج جدول شماره (۵) نشان می‌دهد که مقدار t محاسبه شده ($۳/۲۶$) که بزرگ‌تر از مقدار بحرانی آن است، لذا فرضیه صفر مبنی بر عدم تفاوت بین مقدار بتا ($۰/۳۱۸$) و صفر از لحاظ آماری رد می‌شود. احتمال اینکه مقدار مذکور در اثر شانس و تصادف به دست آمده و فرضیه صفر واقعاً درست باشد (با توجه به سطح معناداری مربوطه) تنها برابر $۰/۰۰۲$ است که کمتر از $۰/۰۱$ می‌باشد. با توجه به این شواهد، فرض خلاف مبنی بر وجود تفاوت معنادار بین ضریب تأثیر متغیر معنویت بر روحیه ($۰/۳۱۸$) با صفر پذیرفته می‌شود؛ بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که با اطمینان بیش از ۹۹ درصد معنویت فرماندهان دارای تأثیر مثبت و معنادار بر افزایش روحیه دانشجویان است.

سؤال دوم: علمی بودن فرماندهان تربیتی به چه میزان در افزایش روحیه دانشجویان دانشگاه مؤثر می‌باشد؟

جدول شماره (۶): نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون جهت مشخص کردن عوامل مؤثر بر روحیه

سطح معناداری	مقدار t	ضرایب غیراستاندارد		مدل
		Beta	خطا	
۰/۲۱۹	۱/۲۴		۰/۳۱۲	(مقدار ثابت)
کمتر از ۰/۰۰۱	۴/۳۵	۰/۴۸۲	۰/۱۱۸	بنیه علمی

نتایج جدول شماره (۶) نشان می‌دهد که مقدار t محاسبه شده (۴/۳۵) بزرگ‌تر از مقدار بحرانی آن است؛ از این رو فرضیه صفر مبنی بر عدم تفاوت بین مقدار بتا (۰/۴۸۲) و صفر از لحاظ آماری رد می‌شود. لذا احتمال اینکه مقدار بتا در اثر شانس و تصادف به دست آمده و فرضیه صفر واقعاً درست باشد کمتر از ۰/۰۰۱ است که تقریباً در حد صفر می‌باشد. با توجه به این شواهد، فرض خلاف مبنی بر وجود تفاوت معنادار بین ضریب تأثیر متغیر بنیه علمی بر روحیه (۰/۴۸۲) با صفر پذیرفته می‌شود؛ بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که با اطمینان بیش از ۹۹ درصد بنیه علمی فرماندهان دارای تأثیر مثبت و معنادار بر افزایش روحیه دانشجویان است.

سؤال سوم: آمادگی جسمانی فرماندهان تربیتی به چه میزان در افزایش روحیه دانشجویان دانشگاه مؤثر می‌باشد؟

جدول شماره (۷): نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون جهت مشخص کردن عوامل مؤثر بر روحیه

سطح معناداری	مقدار t	ضرایب غیراستاندارد		مدل
		Beta	خطا	
۰/۲۱۹	۱/۲۴		۰/۳۱۲	(مقدار ثابت)
۰/۳۴۴	۰/۹۵۲	۰/۰۷۴	۰/۰۵۶	آمادگی جسمانی

نتایج جدول شماره (۷) نشان می‌دهد مقدار t محاسبه شده (۰/۹۵۲) کوچک‌تر از مقدار بحرانی آن است، لذا فرضیه صفر مبنی بر عدم تفاوت بین مقدار بتا (۰/۰۷۴) و صفر از لحاظ آماری تأیید می‌شود. احتمال اینکه مقدار بتا در اثر شانس و تصادف به دست آمده و فرضیه صفر واقعاً درست باشد، ۳۴/۴ درصد است که بیشتر از ۰/۰۵ است. با توجه به این شواهد، فرض خلاف مبنی بر وجود تفاوت معنادار بین ضریب تأثیر متغیر آمادگی جسمانی بر روحیه (۰/۰۷۴) با صفر پذیرفته نمی‌شود؛ بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که

آمادگی جسمانی فرماندهان بر افزایش روحیه دانشجویان تأثیر نداشته است. با توجه به نتایج فوق، از میان متغیرهای مستقل وارد شده در روند رگرسیون، متغیرهای معنویت و بنیه علمی فرماندهان بر روحیه دانشجویان مؤثر بوده و متغیر آمادگی جسمانی فرماندهان بر روحیه دانشجویان تأثیری نداشته است. لذا با توجه به نتایج ذکرشده در ستون ضرایب غیراستاندارد، معادله رگرسیون بین متغیر وابسته و متغیرهای مستقل تحقیق عبارت است از:

$$\text{بنیه علمی} \times 0/514 + \text{معنویت} \times 0/341 = \text{روحیه}$$

سایر نتایج نشان می‌دهد که در تحقیق حاضر، با توجه به ضرایب غیراستاندارد؛ از بین دو متغیر معنویت و بنیه علمی، متغیر بنیه علمی با ضریب 0/514 در مقایسه با متغیر معنویت، تأثیر بیشتری بر میزان روحیه دانشجویان داشته است. معادله فوق نشان می‌دهد که ایجاد یک واحد تغییر در متغیر بنیه علمی، موجب ایجاد تغییری به اندازه 0/514 واحد در متغیر روحیه خواهد شد.

بحث و نتیجه‌گیری

با توجه به این که دانشگاه‌های نظامی عهده‌دار تربیت نیروی انسانی کارآمد، اثربخش، مؤمن و انقلابی تأثیرگذار در نظام مقدس جمهوری اسلامی هستند و این نیروهای تربیت شده بایستی از روحیه بالا برخوردار بوده و از طرفی در حال حاضر نیز به سبب وجود دغدغه‌های فرماندهان و مسئولان نظامی مبنی بر ارتقاء و افزایش روحیه نیروها جهت مقابله با تهدیدات کشورهای بیگانه و عوامل داخلی خود، توجه به این موضوع مهم، امری اجتناب‌ناپذیر می‌باشد. لذا این پژوهش با هدف بررسی نقش فرمانده مربی تربیتی در افزایش روحیه دانشجویان یک دانشگاه نظامی، انجام شده است.

نتایج سؤال اول نشان داد که معنویت فرماندهان دارای تأثیر مثبت و معنادار در افزایش روحیه دانشجویان است. این امر نشان می‌دهد که مشاهده امور معنوی و اهل معنویت بودن فرماندهان، می‌تواند باعث بالا رفتن و تقویت روحیه دانشجویان شود. اصولاً، معنویت؛ چون امری غیرزبانی و ادراکی است، در صورت وجود در یک فرد، اثراتش در پیرامون هویدا شده و می‌تواند منشأ تحولات بسیار عظیمی در اطرافیان و مشاهده‌گران شود. نمونه‌های این اثر، در فرماندهان زمان ۸ سال دفاع مقدس به‌وفور یافت می‌شد. در آن دوران، فرماندهان به علت آمادگی قلبی و نیز شرایط ایجاد شده در انقلاب، در اوج معنویت بودند و سعی وافرشان این بود که خداوند را در تمامی حرکات و سکنات خود مدنظر داشته باشند. لذا، هیچ دستوری به افراد تحت امر نمی‌دادند، مگر اینکه خودشان قبل از آن‌ها و پیش از آن‌ها، به آن عامل بودند. لذا،

نیروهای تحت امر هم چون هدفی مقدس و معنوی را مدنظر داشتند و تبلور عینی آن را نیز در فرماندهان خود مشاهده می‌کردند، از جان‌ودل برای رسیدن به اهداف پیش‌بینی‌شده در عملیات مایه می‌گذاشتند و حتی در اغلب موارد، فراتر از اهداف پیش‌بینی‌شده پیش می‌رفتند. این همه پیشرفت، چه در امور دنیوی و فتح سرزمین‌های اشغال‌شده و هم‌زمان در امور اخروی، جز در سایه روحیه فوق‌توصیف رزمندگان که در سایه الطاف الهی در قالب غلیان معنویت در فرماندهان آن زمان، وجود داشت؛ میسر نبود.

نتایج سؤال دوم نشان داد که علمی بودن فرماندهان تربیتی دارای تأثیر مثبت و معنادار در افزایش روحیه دانشجویان است. این امر نشان می‌دهد که مشاهده امور علمی بودن فرماندهان، می‌تواند باعث بالا رفتن و تقویت روحیه دانشجویان شود. اصولاً علمی بودن؛ در صورت وجود در یک فرد، اثراتش در پیرامون هویدا شده و می‌تواند منشأ تحولات بسیار عظیمی در اطرافیان و مشاهده‌گران شود. نمونه‌اعلای این اثر، در فرماندهان زمان ۸ سال دفاع مقدس به‌وفور یافت می‌شد از جمله طرح‌ریزی و اجرای عملیات والفجر ۸ و عبور از رودخانه وحشی اروند و نسب پل متحرک بر روی این رودخانه، طرح‌ریزی عملیات‌های برون‌مرزی از جمله فتح یک، احداث بیمارستان‌های صحرائی از جمله بیمارستان صحرای امام حسن مجتبی (ع) که دارای چند اتاق عمل بوده و هم‌چنین بعد از جنگ طراحی و ساخت موشک‌ها، پل‌های متحرک، طراحی و ساخت پهبادهای بسیار پیشرفته که بعضی از آن‌ها قادرند به مدت ۲۴ ساعت پرواز داشته باشند. هیچ دستوری به افراد تحت امر نمی‌دادند، مگر اینکه خودشان قبل از آن‌ها و پیش از آن‌ها، به آن عامل بودند. از این رو نیروهای تحت امر هم چون هدفی مقدس را مدنظر داشتند و تبلور عینی آن را نیز در فرماندهان خود مشاهده می‌کردند، از جان‌ودل برای رسیدن به اهداف پیش‌بینی‌شده در عملیات مایه می‌گذاشتند و حتی در اغلب موارد، فراتر از اهداف پیش‌بینی‌شده پیش می‌رفتند. این همه پیشرفت، چه در امور دنیوی و فتح سرزمین‌های اشغال‌شده و هم‌زمان در امور اخروی، جز در سایه روحیه فوق‌توصیف رزمندگان که در سایه الطاف الهی در قالب غلیان معنویت در فرماندهان آن زمان، وجود داشت؛ میسر نبود.

نتایج سؤال سوم نشان داد که آمادگی جسمانی فرماندهان بر افزایش روحیه دانشجویان تأثیر نداشته است. هر چند آمادگی جسمانی فرماندهان، می‌تواند باعث بالا رفتن و تقویت روحیه دانشجویان شود. اصولاً آمادگی جسمانی فرماندهان؛ در صورت وجود در یک فرد، اثراتش در پیرامون بین دانشجویان بیشتر نمایان می‌شود، نمونه‌اعلای این اثر، در فرماندهان زمان ۸ سال دفاع مقدس به‌وفور یافت می‌شود از جمله می‌توان این آمادگی فرماندهان را قبل از عملیات و در زمان آموزش مشاهده نمود و طبق آمار هر زمان آموزش قبل از عملیات به‌صورت جد‌پیگیری می‌شد آن عملیات بالای ۸۰ تا ۹۰ درصد به پیروزی منجر می‌شد.

برای روشن شدن این مطلب عملیات فتح یک (کرکوک) نفوذ به خاک عراق به عمق ۱۵۰ کیلومتر با تمام تجهیزات می‌باشد پس لازمه اجرای چنین عملیات برون مرزی چیزی جز توکل و آمادگی رزمی نمی‌باشد.

منابع و مأخذ

۱. قرآن کریم، ترجمه الهی قمشه‌ای.
۲. نهج البلاغه، ترجمه محمد دشتی.
۳. آخوندی، مصطفی (۱۳۸۷)، اخلاق مدیریت، تهران: اداره آموزش‌های عقیدتی سیاسی نمایندگی ولی فقیه سپاه.
۴. ابادری، حمید (۱۳۹۶)، سمینار ویژگی فرماندهان، تهران: دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (ع).
۵. احمدخانی، مسعود (۱۳۷۹)، الگوسازی رفتار مدیران با توجه به نامه‌های حضرت امیر(ع) در نهج البلاغه، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، رشته معارف اسلامی و مدیریت دانشگاه امام صادق(ع).
۶. اکبری، سید حسین (۱۳۸۸)، بررسی تأثیر اردوهای فرهنگی با تقویت روحیه و معنویت بسیجیان با تأکید بر استان مازندران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دافوس دانشگاه جامع امام حسین (ع).
۷. الیاسی، دکتر محمدحسین (۱۳۷۸)، میزان اثربخشی فعالیت‌های فرهنگی جوانان، تهران: سازمان تحقیقات و خودکفایی.
۸. الیاسی، دکتر محمدحسین (۱۳۸۲)، «فرایند تخریب روحیه ارتش عراق توسط آمریکا»، فصلنامه سیاسی دفاعی، شماره ۴۲.
۹. امامی، محمدجعفر و آشتیانی، محمدرضا (۱۳۷۵)، ترجمه گویا و شرح فشرده نهج البلاغه، قم: نشر مدرسه امام علی بن ابی‌طالب (ع).
۱۰. بی‌نا (۱۳۹۶)، آئین‌نامه انضباطی نیروهای مسلح، تهران: مرکز تألیف کتاب‌های درسی تربیت و آموزش و فرهنگ سپاه.
۱۱. پارسامنش، غلامرضا (۱۳۷۹)، «بررسی عوامل مؤثر بر بالا بردن روحیه پرسنل کادر نیروی زمینی ارتش جمهوری اسلامی»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دافوس دانشگاه جامع امام حسین(ع).
۱۲. پورشمس، محمود (۱۳۹۰)، «تأثیر آموزش تکاوری بر روحیه فراگیران مجتمع حضرت امیرالمؤمنین اصفهان»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه جامع امام حسین (ع).
۱۳. حاتمی، محسن (۱۳۹۶)، بنای فرماندهی و مدیریت بر پایه رهبری، ج ۲، تهران: معاونت بازرسی و تعالی.

۱۴. خامنه‌ای، سید علی(امام) (۱۳۷۸)، بیانات معظم له در دیدار جمعی از فرماندهان سپاه، www.khamenei.ir
۱۵. خرسندی نیا، علی (۱۳۸۶)، بررسی عوامل مؤثر بر روحیه کارکنان پلیس ضد اغتشاش تهران بزرگ، **پایان نامه کارشناسی ارشد**، دانشگاه جامع امام حسین (ع).
۱۶. خمینی، روح‌الله (امام) (۱۳۸۵)، **صحیفه نور**، تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
۱۷. ریچاردسون، (۱۳۶۹)، **روحیه جنگی**، ترجمه معاونت پژوهش دانشگاه امام حسین (ع) تهران: دانشگاه امام حسین (ع).
۱۸. سلمانی، عباسعلی (۱۳۹۰)، **روحیه رزمی و روحیه حماسی**، تهران: دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (ع).
۱۹. سلمانی، عباسعلی (۱۳۹۱)، **رفتار سازمانی در واحدهای نظامی**، تهران: دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (ع).
۲۰. غضنفری، احمد (۱۳۸۰)، **روان‌شناسی عمومی**، اصفهان: شهید مدرس.
۲۱. مرادی جو، علی جان و معصومی، نادر (۱۳۹۹)، «الگومایی عملی و رفتاری فرماندهان مربیان و اساتید در قبال دانشجویان(مطالعه موردی: دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین(ع))»، **فصلنامه تربیت پاسداری انقلاب اسلامی**، شماره ۱۹.
۲۲. مظاهری سیف، حمیدرضا (۱۳۸۵)، «تحلیل حیات طیبه از دیدگاه قرآن کریم»، **ماهنامه معرفت**، شماره ۱۰۹.

